

Ηχητική Τέχνη και Ραδιόφωνο

Κεφάλαιο 6

Η Ραδιοφωνική τέχνη στον Καναδά

Τμήμα Μουσικών Σπουδών

Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Δημήτρης Σάββα

2025

Glenn Gould και Solitude Trilogy

- **Καναδάς & ραδιόφωνο:**

Το ραδιόφωνο στον Καναδά λειτούργησε (μαζί με τον σιδηρόδρομο) ως παράγοντας εθνικής ολοκλήρωσης (Berland 1994: 39–40).

- **Solitude Trilogy**

Glenn Gould: *The Idea of North* (1967), *The Latecomers* (1969), *The Quiet in the Land* (1977) – πρώτη τριλογία ραδιοφωνικής τέχνης.

- **Ανθρώπινες φωνές ως «αντίστιξη»:**

Τέσσερις φωνές + αφηγητής· πολυφωνικές, αντιστικτικές αφηγήσεις προσωπικών ιστοριών, με μουσική λογική επεξεργασίας λόγου.

Glenn Gould και Solitude Trilogy

- **Ηχοτοπία (soundscapes):**

The Idea of North: ήχοι τρένων/σταθμών.

The Latecomers: ήχοι θάλασσας και ανέμου.

The Quiet in the Land: «Κυριακάτικο» υπόβαθρο (καμπάνες, πλήθος, εκκλησιαστικός ύμνος, gospel).

- **Μουσικό υπόστρωμα & Βορράς:**

Τελικό μέρος *The Idea of North*: τελευταία κίνηση 5ης Συμφωνίας Sibelius· αντιστικτική υφή, συνδέεται με επεξεργασία φωνών & συμβολίζει τον «Βορρά».

Ραδιοφωνική τέχνη και ακουστική οικολογία – Soundscapes of Canada

- **Κοινοτικό & πανεπιστημιακό ραδιόφωνο:**

Οι πειραματισμοί στη ραδιοφωνική τέχνη στον Καναδά ξεκινούν κυρίως από κοινοτικούς & πανεπιστημιακούς σταθμούς, όχι από το κρατικό ραδιόφωνο.

- **Δύο αφετηρίες ραδιοφωνικής τέχνης:**

(α) Ακουστική οικολογία (acoustic ecology)

(β) Κίνημα Intermedia & εννοιολογική τέχνη.

- **Soundscapes of Canada (1974, World Soundscape Project):**

Σειρά 10 ραδιοφωνικών συνθέσεων που «εξερευνούσαν νέες διαστάσεις του ραδιοφώνου» και στόχευαν στη συνειδητοποίηση του ήχου και του ηχητικού περιβάλλοντος.

Ραδιοφωνική τέχνη και ακουστική οικολογία – Soundscapes of Canada

- **Θεματικές των εκπομπών:**

Εισαγωγή στο ηχοτοπίο (soundscape), ρυθμός & τέμπο, *ambience* & ακουστικός χώρος, γλώσσα, χειρονομίες & υφές, μεταβαλλόμενο ηχοτοπίο, σιωπή, ηχητικά σήματα, βασικοί ήχοι, ηχώσημα, ημερήσιοι κύκλοι, σχεδιασμός ηχοτοπίου (soundscape design).

- **Παρακαταθήκη Schafer & συνεργατών**

Ο R. Murray Schafer και η ομάδα του στρέφουν πολλούς συνθέτες στους ήχους του περιβάλλοντος και στην δημιουργική αξιοποίηση ηχοτοπίων στη ραδιοφωνική τέχνη.

- **«Radical Radio» & Wilderness Radio (Schafer 1990)**

Όραμα για ένα «ραδιόφωνο της άγριας φύσης», που μεταδίδει απευθείας ήχους ανέμου, βροχής, πουλιών, ζώων κ.λπ., ως οικολογική και πολιτική κριτική στο εμπορικό ραδιόφωνο.

Σημαντικοί καλλιτέχνες: Westerkamp, Schryer & ραδιοφωνική οικολογία

- **Hildegard Westerkamp & Soundwalking (1978–79):**

Συνεργασία με τον κοινοτικό σταθμό Co-Op Radio (Βανκούβερ). σειρά εκπομπών Soundwalking που «μεταφέρουν» ένα ηχοτοπίο (soundscape) στον ακροατή μέσω μικροφώνου και σχολίων.

- **Μικροσκοπικοί ήχοι & ακουστική οικολογία:**

Τεχνικές κοντινής ηχογράφησης ενισχύουν ελάχιστα αντιληπτούς ήχους· ο ακροατής συνειδητοποιεί ότι και αυτοί οι ήχοι έχουν θέση στο περιβάλλον και χρειάζονται σεβασμό και προστασία (Westerkamp 1994: 91). δημιουργική αξιοποίηση της «σχιζοφωνίας» (schizophonia).

Σημαντικοί καλλιτέχνες: Westerkamp, Schryer & ραδιοφωνική οικολογία

- **Under the Flightpath (1981):**

Ραδιοφωνικό έργο για τα σχέδια νέου διαδρόμου προσγείωσης στο Richmond (Βανκούβερ). τυχαία συνάντηση με κάτοικο, συζήτηση για τον θόρυβο + ηχοπλαίσια από το αεροδρόμιο. το νόημα μεταφέρεται ταυτόχρονα από την ανθρώπινη φωνή και τον ίδιο τον θόρυβο.

- **Claude Schryer & «ραδιοφωνική οικολογία (radio ecology):**

Προτείνει την ιδέα μιας «ραδιοφωνικής οικολογίας» ως ισορροπημένου συστήματος μετάδοσης ζωντανού ήχου. το ραδιόφωνο μπορεί να κουρδίζει το αυτί ή να απονεκρώσει τις αισθήσεις. ανάγκη για «κυκλικό», αναπνεόν ραδιόφωνο που δεν βασίζεται στο ρολόι αλλά στον χρόνο (Schryer 1992: 18).

Σημαντικοί καλλιτέχνες: Westerkamp, Schryer & ραδιοφωνική οικολογία

- **Capsules radio écologie (Radio-Canada, 1990):**

Σειρά εκπομπών με παραγωγή την Hélène Prévost· αναθέσεις νέων ραδιοφωνικών έργων σε συνθέτες ηλεκτροακουστικής μουσικής με θέμα την ακουστική οικολογία· έργα του Schryer (*Nature du son*, *Pêche*, *Vagues d'excès*) και άλλων (π.χ. *4 Images* του Jean-François Denis, *L'inconsolable* της Monique Savoie).

Διαμέσα (Intermedia) και ραδιοφωνική τέχνη

- **Διαμέσα (Intermedia) & εικαστική αφετηρία:**

Κίνημα που προωθεί τη συνεργασία/ταυτόχρονη εξάσκηση τεχνών· προάγγελος των Τεχνών των Μέσων (Media Arts)· συνδέεται με fluxus & εννοιολογική τέχνη.

- **Ήχος ως «γλυπτική» στον χώρο:**

Καλλιτέχνες (κυρίως από video art) προσεγγίζουν τον ήχο από την πλευρά του εικαστικού· η ηχητική τέχνη ως άλλη μορφή «γλυπτικής»· ραδιοφωνική τέχνη = διεκδίκηση δημόσιου χώρου ραδιοκυμάτων.

Διαμέσα (Intermedia) και ραδιοφωνική τέχνη

- **Vancouver, Sound Gallery & Western Front:**

Από το 1965 επίκεντρο στο Βανκούβερ (Sound Gallery) με επαφές σε Λος Άντζελες & Νέα Υόρκη· το 1973 ιδρύεται το Western Front, μη κερδοσκοπικό κέντρο οπτικοακουστικών & παραστατικών τεχνών, λογοτεχνίας & μουσικής.

- **Πειραματισμοί στο ραδιόφωνο & αυτοσχεδιασμός:**

Western Front υποστηρίζει ραδιοφωνικά projects με αυτοσχεδιασμό· π.χ. H.P. Dinner Show (Hank Bull & Patrick Ready), εβδομαδιαίο live στο Co-Op Radio, «έργο σε εξέλιξη» (Grundmann 2007).

Διαμέσα (Intermedia) και ραδιοφωνική τέχνη

- **Ian Murray & Radio by Artists (Fine Art Broadcast Service):**

Σειρά 10 ημίωρων εκπομπών (1978–1980, Τορόντο) με ραδιοφωνικά έργα εικαστικών· επιμέλεια/παραγωγή Ian Murray· αφηγήτριες Margaret Dragu & Tanya Rosenberg, μουσική Andrew J. Paterson & Robert Stewart· χωρίς ερμηνευτικό σχολιασμό, μόνο εισαγωγή στον καλλιτέχνη και στο έργο.

- **Διεύρυνση πεδίου & Sound by Artists (1990):**

Τη δεκαετία του 1980 οι καλλιτέχνες δραστηριοποιούνται σε όλα τα πεδία της ηχητικής τέχνης· εκδίδεται η ανθολογία *Sound by Artists* (1990)· από το Western Front ξεκινούν διεθνείς συνεργασίες (π.χ. Αυστρία) για τηλεματικά ραδιοφωνικά έργα.

RADIA 89.9, Radio Rethink & νέα περιβάλλοντα ραδιοφωνικής τέχνης

- **Banff Centre & RADIA 89.9 (Radio Free Banff):**

Από αρχές 1980s το Banff Centre for the Arts οργανώνει δράσεις γύρω από το ραδιόφωνο· οδηγούν στον πειραματικό σταθμό **RADIA 89.9** (Radio Free Banff, 1989).

- **Radio Rethink (1992):**

Πλαίσιο ανάπτυξης πρότυπων ραδιοφωνικών έργων στο Banff· καλλιτέχνες διαφορετικών τάσεων (ηχοτοπίο, ηχητική εγκατάσταση, πολιτικός ακτιβισμός κ.λπ.) παρουσιάζουν έργα και συζητούν την ταυτότητα της ραδιοφωνικής τέχνης.

RADIA 89.9, Radio Rethink & νέα περιβάλλοντα ραδιοφωνικής τέχνης

- **Αμφισβήτηση συμβατικών format:**

Κοινός στόχος: αμφισβήτηση & απομάκρυνση από τα συμβατικά ραδιοφωνικά πρότυπα (format, «πακεταρισμένη» ραδιοφωνική φωνή, τεχνικές συνδεδεμένες με τον καταναλωτισμό) – Augaitis & Moser, *Radio Rethink* (1994).

- **Διεθνής ραδιοφωνική σκηνή:**

Ενίσχυση επαφών με Ευρώπη, ειδικά Αυστρία· διαμορφώνεται διεθνής ραδιοφωνική σκηνή (λεπτομέρειες στο επόμενο κεφάλαιο).

RADIA 89.9, Radio Rethink & νέα περιβάλλοντα ραδιοφωνικής τέχνης

- **Westerkamp – One Visitor’s Portrait of Banff:**
- Σειρά μικρών συνθέσεων βασισμένων σε μαρτυρίες κατοίκου του Banff.
- *Contours of Silence*: αναμνήσεις κατοίκου που διακόπτονται από ήχους πάγου/χιόνιου – αναφορά στο τοπικό ηχοτοπίο.
- *Banff Razzle Dazzle*: αντιπαραβολή παλιού τρόπου αγορών με σημερινό ηχοτοπίο εμπορικού κέντρου· «οπουδήποτε αλλού στη Βόρεια Αμερική» λόγω του τουρισμού· λεκτικό παιχνίδι με “Razzle Dazzle” & “we could be anywhere”.

RADIA 89.9, Radio Rethink & νέα περιβάλλοντα ραδιοφωνικής τέχνης

- **Christof Migone – écrits bruts & ραδιοφωνική μετάφραση**
- Στο Radio Rethink παρουσιάζει μια σειρά έργων (*Sylvian Lecoq #1, Samuel D., Sylvian Lecoq #2, Henri Bes, Henri Müller*).
- «Ηχητική» μετάφραση των **écrits bruts** (γραπτά ανθρώπων που έζησαν σε ψυχιατρικά ιδρύματα, τεκμηριωμένα από Michel Thévoz) με τα μέσα της ραδιοφωνικής σύνθεσης.

Βιβλιογραφία

- Γαλανόπουλος, Σ., & Μνιέστρης, Α. (2023). *Ηχητική Τέχνη και Ραδιόφωνο* [Προπτυχιακό εγχειρίδιο]. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις.